

ELEKTRONİK KÜLTÜR ORTAMINDA BEDDUALARIN DÖNÜŞÜMÜ

TRANSFORMATION OF IMPRECATION IN ELECTRONIC-CULTURE ENVIRONMENT

Seval KASIMOĞLU*

ÖZ: Bu makalede internet bedduaları ele alınarak bu türün elektronik kültür ortamında nasıl şekillendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. 20. yüzyıldan itibaren internetin kullanımının artmasıyla birlikte halkbilimsel türler de bu mecradaki yerini almıştır. İnternette, halkbilimsel unsurlar doğrudan sunulduğu gibi, internet ortamına uyarlanarak da varlığını devam ettirmektedir. Beddualar da internette varlığını devam ettiren türlerden biridir. Hem geleneksel olanın internete taşındığı beddua örneklerine hem de internet kültürüyle yeniden şekillenen beddua örneklerine rastlamak mümkündür. Geleneksel beddualar, çoğunlukla bir haksızlık karşısında bireyin çeşitli büyüsel sözlerle Allah'tan o kişinin cezalandırılmasını istemesidir. Birey her ne kadar gücünün yetmediği ya da güç göstermek istemediği durumlarda beddualara başvursa da temelde bu sözlerin tekrar kendisine dönmesinden korkmaktadır. Geleneksel beddualardaki bir başka özellik ise inançsal bir özellik göstermesidir. İnternet beddualarında ise geleneksel yapı özellikleri kısmi olarak korunmuş olmasına rağmen postmodern dönemin bir özelliği olarak içeriğinin mizahla karıştığı görülmektedir. Bu noktada bir karnaval mekânı olarak incelenebilecek internette ortaya çıkan bedduaların temelindeki korku ve inanç unsurunun askıya alındığı görülmektedir. Türün temel amacındaki bu değişikliğin sebebinin konteks farklılığı olarak okunması mümkündür. Geleneksel kültürde bedduaların çoğunlukla kadımlar tarafından "okunduğuna" dair yargıyla farklılaşan şekilde internet bedduaları, sanal dünyanın çok daha fazla kullanıcı olan genç erkekler tarafından "yazılmakta" ve kullanılmaktadır. Aynı zamanda geleneksel ortamda olduğundan daha fazla kitleye hitap eden internet beddualarının geleneksel olanı kullanmasına rağmen bir gelenek oluşturmadığı da makalede ortaya konulan verilerden birkaçıdır.

Anahtar Kelimeler: Beddua, elektronik kültür, postmodern, internet, parodi.

ABSTRACT: This article will be discussing the internet imprecations and try to do an exposition of how this type has been shaped in electronic-culture environment. With the increase of internet-use after 20th century, folkloric types have also been involved in this medium. As well as being presented to the internet directly, folkloric elements are also existing by being adopted to the internet environment. Imprecations are also among the types that continue to exist in internet. It is possible to come across imprecation samples that are conveyed to the internet in their traditional form, while some other imprecation examples have been re-shaped with internet culture. Traditional imprecations are requests by victims of injustice from God by using damning words and asking for the person causing the injustice to be punished. Imprecations are used when an individual feels he is too weak to do something himself or when he does not want to use force. However, these people fear that their word words would come back to them. Another characteristic in traditional imprecations is that they have

* Dr. Öğretim Üyesi - Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Çankırı - sevalkasimoglu@gmail.com

This article was checked by Turnitin.

an aspect of faith. Even though the traditional structural characteristics are partially maintained in internet imprecations, they are also observed to have an element of humour in their contents, which is a distinguishing characteristic of the postmodern era. In this sense, the imprecations found in the internet, which can be defined as a place of festivities, can be said to have suspended the elements of fear and faith. It is possible to read this change in the main target of the type as a difference of context. In the traditional culture, there is a belief that imprecations are mostly "recited" by women, but contrastingly, internet imprecations are "written" and used by young males, the majority among the users of the virtual world. Internet imprecations are reaching to a much wider mass than those in the traditional environment, but even though they are using what is traditional, internet imprecations did not establish a tradition.

Keywords: *Imprecation, electronic culture, postmodern, internet, parody.*

Giriş

Geleneğin en önemli özelliklerinden biri nesilden nesile aktararak varlığını devam ettirmesidir. Nesiller arası bu aktarımda, kimi zaman geleneğin çağa ve şartlara göre yeniden biçimlenmesi, düzenlenmesi ve dönüştürülmesi gerekebilir. Sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına oradan da elektronik kültür ortamına doğru bir çizgide varlığını sürdüren geleneğin bu çizgilerden hangisinde varlığını devam ettiriyorsa onun özelliklerini yansıtacağı da tartışmasız bir gerçektir. Sözün temel bir iletişim aracı olarak kullanıldığı geleneksel ortamda pek çok örneği olan bedduaların, elektronik ortamda da kendine yer bulduğu görülmektedir. Ancak bu kez, yapısal olarak çok fazla değişmese de geleneksel kültürde bir cezalandırma biçimi olan bedduaların modern çağa uygun olarak bu özelliğini yitirdiği ve temelindeki korkunun yerini mizahın aldığı gözlenmektedir. Makalede bu durum, postmodern dünyada en önemli iletişim araçlarından biri olan internette bedduaların dönemin konteksine¹ uygun olarak değişim geçirmesiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Her ne kadar postmodern dünyada kitle kültürü, artık yeterli bulunmayan halk kültürü için bir tehdit ve onun yerine geçen bir kültür olarak değerlendirilmekte (Dorst, 1998: 159) ise de bu makalede beddualar nezdinde postmodern kültürün halk kültürünün bir devamı olarak ele alınabileceği düşünülmüştür. Günümüzün modern yaşama koşulları, bu anlayışın getirdiği ve medya aracılığıyla da desteklenen tüketim olgusu mutluluğun ve mutsuzluğun temel ölçütü haline getirilmiştir. Bu temel ölçüt doğrultusunda şekillenen beddualar aracılığıyla modern dünyadaki bireyin hem korkuları hem de değişen koşullarla birlikte yaşama bakış açısı ortaya konmaktadır. Bu düşünce ışığında ele alınan ve çözümlenmeye çalışılan örnekler, günümüzdeki yaşam koşullarına göre şekillenen, değişen toplum değerlerini

¹ Alan Dundes'in *Metin, Doku, Konteks* makalesini Türkçe'ye çeviren Metin Ekici, konteks kelimesinin Türkçe'de "bağlam" kelimesiyle karşılandığını ancak bu kavramın bağlamdan daha fazla şey ifade ettiğini söylemektedir. (Dundes, 1998: 117). Bu makalede Ekici'nin fikrine katılarak bağlam kelimesinden ziyade konteks kelimesinin kullanımının daha açıklayıcı ve kapsamlı olacağı düşünülmüştür.

yansıtan, tüketim kültürü üzerinde yükselen ve internet ortamında dolaşımda olan beddualardır.

İnternette bu konuyla ilgili örneklere “komik beddualar”, “postmodern beddualar”, “modern beddualar”, “internet bedduaları” ifadeleri yazılarak ulaşılmıştır. Bu noktada çalışmada yer alan ve bedduaların postmodernlikle ilişkisi bu aramalar sonucu kurulmuştur.

İnternet, Folklor ve e-folklor

Kanadalı yazar Herbert Marshall McLuhan'ın 1960'larda "ortaya çıkan “küresel köy”² ifadesiyle de tutarlı olarak küreselleşmenin artmasıyla ve özellikle elektronik iletişimin artışıyla birlikte, neredeyse dünyadaki insanların pek çoğunun bir araya gelebildiği internet de bu küresel köyün âdeta kültürel bir mekânı haline gelmiştir. İnternetin hayatımızdaki yerinin her geçen gün artmasıyla birlikte kültürel birikimlerin de bu mecrada kullanıldığı görülmektedir. Beddualar, türküler, ninniler, masallar, atasözleri artık bu mecrada şekillenip daha geniş kitlelere ulaşan kültür ürünleridir.

M. D. Alekseyevskiy *Folklorda İnternet mi, İnternet Folkloru mu?* (2015: 199) *başlıklı* yazısında internette yayımlanan bu kültür ürünlerini “folklor arşivlerinden ağa düşmüş olan folklor eserleri” ya da “halk kültürünün yaşayan geleneği değil, onun yansıması” olarak tanımlamaktadır.

İnternet folklore; e-folklor, dijital folklor, netlore, computerlore, computer folklore, sanal folklor, ağ folkloru gibi pek çok terimle karşılanmaktadır. Bu yeni alan hakkındaki tek tartışma yalnızca ismiyle de ilgili değildir. Aynı zamanda internet folklorunun içeriği konusunda da pek çok tartışma vardır. Bu yaklaşımları dört maddede toplamak mümkündür. Birinci yaklaşıma göre internet folkloru, geleneksel türlerin kullanıldığı ancak içeriği bilgisayar teknolojisiyle şekillendirilmiş birikimlerdir. Bu yaklaşıma hacker hikayeleri, internette yer alan atasözleri, beddualar, masallar örnek verilebilir. Alekseyevskiy, internet masallarının “klasik masal süjelerinin mizahi değişikliğe’ uğramasını bu bağlamda değerlendirirken bunları “internet ağlarındaki masal parodileri” (2015: 204) olarak tanımlamaktadır.

Alekseyevskiy, ikinci yaklaşımda kendi jargonundan ve geleneğinden yola çıkarak internetin, folklorun bir aracı olarak kullanılması durumundan bahseder. Üçüncü yaklaşımda tamamen internette ortaya çıkan birikimlerdir. Bu yaklaşımda yazar, bir metnin internette farklı versiyonlarının olacağını düşünerek böyle bir araştırmanın folklor araştırmaları için önemi olup olmadığı konusu üzerinde durmaktadır. Dördüncü olarak gittikçe yaygınlaşan folklor formlarıdır (2015: 199-219).

² Daha fazla bilgi için McLuhan, Marshall, R. Powers Bruce (2015). *Global Köy-21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında Meydana Gelecek Dönüşümler*. Scala Yayıncılık.

Bu makalede de bedduaların internet mekânında nasıl parodileştiği konusu üzerinde durarak geleneksel bedduaları, burada ortaya çıkan beddualarla arasında ne gibi farklar olduğu konusu üzerinde durulacaktır.

Sözün Büyüsel Gücü Beddualar ya da Bedduaların Karnaval(eks) Gücü

Gelenek; bağlam, mekân, zaman, anlatıcılar ve dinleyicilerden oluşan bir yapıdır. Bu sacayaklarından birinin olmaması ya da değişmesi geleneğin de değişmesine neden olur. Alan Dundes *Doku, Metin, Konteks* isimli makalesinde bir metnin tam olarak derlenebilmesi için metnin yanı sıra dokuya ve kontekse bağlı kalınması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Makalesinde metnin doku incelemesinin genellikle dilbilimcilere bırakıldığını öne süren Dundes, konteks incelemesinin ise çoğunlukla gözardı edildiğinden bahsetmektedir (1998: 108). Oysa konteksin farklılaşmasının metnin değişiminde önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Bu noktada gelenekte ortaya çıkan bir halkbilgisi ürünüyle internette ortaya çıkan versiyonu arasındaki farkı konteksin değişimiyle açıklamak mümkündür. Konteksin iletişimle olan ilişkisi çerçevesinde iki önemli unsurun varlığı göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki anlatıcı diğeri ise dinleyicidir. Anlatıcının bir halkbilgisi ürününü anlattığı dinleyici kitlesi metnin kolaylıkla değişimine sebep olmaktadır. İnternette doğan ya da internete taşınan bir halkbilgisi ürününün farklılaşması da beklenen bir durumdur.

Makalede incelenecek beddualardaki değişimin ortaya konması için ikinci olarak ele alınması gereken kavramlar da sözlü kültür ortamı ve elektronik kültür ortamı kavramlarıdır. Walter Ong, *Sözlü Kültür ve Yazılı Kültür* isimli çalışmasında “Yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bile bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürleri, ‘birincil sözlü kültür’” (2003: 23-24) olarak nitelendirmektedir. Buna karşılık “günümüz ileri teknolojisiyle yaşantımıza giren telefon, radyo, televizyon ve diğer elektronik araçların sözlü nitelikleri, üretimi ve işlevi önce yazı ve metinden çıkıp sonra konuşma diline dönüştüğü için ‘ikincil sözlü kültür’ü oluşturur” (2003: 23-24) diyerek bu ikisi arasındaki farklılıklara dikkat çekmektedir. Böylece Ong’un tanımını yaptığı birincil sözlü kültür ortamı ile ikincil sözlü kültür ortamı arasındaki temel farkın yazı olduğu görülmektedir. Bu noktada makalede “geleneksel (sözlü) kültür ortamı” ile kastedilen, halkbilgisi ürünlerinin yalnızca sözle ortaya çıktığı ve nesilden nesile aktarılarak bir geleneğin oluşturulduğu ortamlardır. “Elektronik Kültür Ortamı” ifadesiyle ise modern dönemde ilerlemesini hızla sürdüren ve yazı ile görselliğin önemli bir iletişim kanalı olarak yer aldığı, elektronik iletişimin önemli olduğu ortamlar kastedilmektedir. Bu elektronik kültür ortamlarının en önemlilerinden biri de internettir. İnternetin, adeta McLuhan’ın, “biz araçlarımızı şekillendiririz ve araçlarımız bizi şekillendirir” sözleri ile (akt. Güney, 2014: 58) belirttiği gibi insan yaşamını şekillendiren bir sisteme sahip olduğu görülmektedir.

Beddualar, internette kendisine fazlaca yer bulmuş türlerden biridir. İnternette yer alan bedduaları iki başlık halinde görmek mümkündür. Bunlardan ilki, sözlü kültür ortamında ortaya çıkıp internette de kendine yer bulan ve geleneksel beddua kalıbına uyan beddualardır. Diğeri ise biçim olarak sözlü kültürde ortaya çıkan beddua kalıbına uymaktadır. Ancak bu beddualarda sözlü kültürde olduğu gibi kişinin/kişilerin canı, malı, sağlığı, ailesi hedef alınmamakta; daha çok modernliğin bir getirisi olan unsurlara yer verildiği görülmektedir.

Geleneksel bedduaların en önemli özelliği beddua edilen kişi için önemli olan şey ne ise onun kaybına dair söylenen sözler olmasıdır. Bu önemli olarak görülen şeylerin en önemlisi sağlıkla ilgili olanlardır. Bunun yanı sıra kişinin çocukları, ailesi, yuvası, istekleri-arzuları, toplumsal statüsü vb. için bedduaların edildiği görülmektedir. Kısaca beddua dediğimiz kültürel unsur aslında bize eziyet eden kişinin değerli olarak gördüğü şeyi kaybetmesi üzerine kuruludur. Bununla ilgili birkaç örnek şu şekildedir: “Bayramlara çıkamayasın”, “Kara bayramların ola”, “Allah bin türlü belanı versin”, “Allahın gazabı üstüne yağa”, “Bıçaklar altında ölesin”, “Aşından akrep çıksın, göremeyip yutasın”, “Başına kül elene” gibi.

Geleneksel bedduaların bir diğeri özelliği ise temel eksenin korkuya dayanmasıdır. Beddualar, bireyin kendisine zarar veren diğeri bir kişiye karşı herhangi bir şey yapamadığı durumda Allah’tan yardım dileyerek, muhatabını Allah’ın cezalandırmasını istemesidir. “Allah belanı versin”, “Gözün kör olsun” gibi. Ancak beddua, psikolojik bir gereksinimin ürünü olduğu gibi aynı zamanda rahatsız edici bir yanının olduğu da bilinmektedir. Toplumumuzda yaygın olan “bedduanın sahibine geri döneceği” inancı beddua etmek konusunda psikolojik bir baskı da yaratmaktadır. Bunun bir örneğine L. Sami Akalın’ın *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar* isimli çalışmasında rastlamak mümkündür. Bedduanın kimi toplumlarda bireyin kendisinden sonraki neslini de etkilediğini söyleyen Akalın, büyü ile beddua arasındaki paralellige kargışın önüne ondan daha güçlü bir kargış ya da büyü ile çıkılmamışsa kötü etki sürer (Akalın, 1990: 50) sözleriyle değinmektedir. Bu durum bedduanın ve büyüün temelindeki uğursuzluk ve ölüm tabusuyla ya da bir başka ifade ile beddualardaki negatif sözün yıkıcı büyüsel nitelikleriyle ilgilidir. Bu sebeple toplumumuzda çok beddua eden kişilere olumsuz bir gözle bakılırken; en küçük bir beddua duyulduğunda beddua eden kişiye “Aman ağzını hayra aç”, “Aman tövbe de”, “aman pek üsteleme” (Akalın, 1990: 51) gibi sözler söylenilmesinin sözün büyüsel gücünü kırma, onu geçersiz kılma arzusunun bir ürünü olduğu söylenilebilir. Benzer şekilde beddualarda sıklıkla ölümün yerine örtmecelerin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin toprak kelimesi pek çok bedduada ölümün bir örtmecesidir. “Gözünü toprak doyursun!”, “Toprak doyura!”, “Toprak başa, baş toprağa!”, “Allah sana bir karış yer nasip etmesin”, “Allah seni yerin dibine soksun”, “Ayıbını yer örtün”, “Düştüğün yerden kalkamayasın”, “Gençliğin kara yerlerde solsun” gibi pek çok örnek verilebilir.

Geleneksel kültürdeki yapısal özelliklerini koruyan ancak internette yeniden bir düzenlemeye tabi tutulan beddualarda ise, anlamın gülmece ile tersyüz edilerek groteskleştirildiği, parodi haline dönüştürülerek okuyucuya sunulduğu görülmektedir. Anlamsal bu değişikliğin beraberinde geleneksel beddualar ile internet bedduaları arasında kısmî yapısal farklılıkların da olduğu görülmektedir. Akalın, çalışmasında bedduaların yapısal olarak aşağıdaki kısımlardan oluştuğunu söylemektedir:

1. *Ey oğul (seslenme bölümü)*
2. *Dilerim Allah'tan (başvuru bölümü)*
3. *O bana hain hain bakan gözlerin (kargış yönelmesi)*
4. *Kör ola da (temel kargış)*
5. *Dünyânı göremeyesin (kargış sonu yıkımı)*
6. *İnşâallah (kargış güçlendirmesi)*
7. *E mi... (ek güçlendirme) (Akalın, 1990: 56).*

Sözün temel iletişim aracı olduğu geleneksel toplumlardaki bedduaların yapısal özelliklerini Akalın'ın sıraladığı şekilde ele almak mümkündür. Ancak önemli bir nokta, bu yapısal özelliklerin yazılı ve görsel bir iletişim aracı olan internetin de içinde olduğu modern toplumdaki beddualarda nispeten var olmasıdır. İnternetteki beddualarda genellikle Akalın'ın sıralamasındaki ilk iki maddenin olmadığı, diğer kısımların da değişim gösterdiği görülmektedir. Örneğin Akalın, 3. maddesinde “kargış yönelmesi” kısmına “O bana hain hain bakan gözlerin” örneğini vermektedir. Bu örnekte “gözlerin” kelimesi bedduanın hedef aldığı, zarara uğramasını istediği nesnedir. Ancak “Silikonların patlaya inşallah”ta bedduanın yöneldiği nesnenin silikon; “Ucuza aldım diye sevindiğin arabayı çalıntı çıkart” bedduasında da arabaya yöneldiği görülmektedir. Akalın'ın 4. maddesi temel kargıştır. Bu maddede Akalın “Kör ola” örneğini vermiştir. İnternet beddualarında bunun bir örneği şu şekilde verilebilir: “Klavyenin sesli harf tuşları basamaz olsun da, [sevgiline mektup yazamayasın!], “Windowsun çöksün, icq'un kopsun da [ele güne muhtaç ol inşallah!].”

Kargış sonu yıkımı, 5³. maddedir. Akalın'ın maddelendirmesine göre beddua edilmesindeki temel amaç bu madde ile belirtilmektedir. Bu kısmın örneği “Dünyâyı göremeyesin” olarak verilmiştir. Geleneksel kargışlarda bu kısmın, “düşüğün yerden kalkamayasın”, “yerin dibine giresin” örneklerindeki gibi ölümle ilişkilendirilen ciddi niyetler taşıdığı görülmektedir. İnternet beddualarını, geleneksel beddualardan ayıran temel yapısal fark da üçüncü olarak bu kısımda ortaya çıkmaktadır. Çünkü

³ Akalın'ın 6. ve 7. maddeleri, internet beddualarında da kısmen varlığını sürdürdüğü görülmektedir. “Selfin like almasın, inşallah!”, “Rüyalarına nur yüzlü ihtiyarlar yerine, reklamlar girer inşallah!”

bu kısım tıpkı bir önceki maddede de örneği görüldüğü gibi geleneksel beddualarda sağlık sorunlarına, kayıplara, aile bireylerine dair kötü temennilere hatta ölüm isteklerine dair ciddi vurgularla imlenirken; internet beddualarında daha parodik bir hâl almaktadır. Örneğin “Ne yersen ye asit yapa ağzında, bir ‘falım’ çiklet bulamayasın” bedduasındaki temel amacın çiklet bulamamak gibi bir nedene bağlandığı ya da “Tam otomatik çamaşır makineni kireçlene, bir gram Calgonit bulamayasın” bedduasında temel amacın Calgonit bulamamak gibi absürd ve parodik bir amaca bağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda internet ortamında, bedduaların temelinde yer alan korkunun değiştiği; parodik bir hal aldığı, bireyi korkutmaktan ziyade güldürmeye ve bedduanın temelindeki korkuyu hafife almaya yakın hâle geldiği görülmektedir. Artık sözlü kültür ortamında kişinin canına, malına, ailesine, istek ve arzularına dair edilen beddualar yerine modern kültürde “zorunlu ihtiyaç” olarak ortaya konulan nesnelere eksikliğine dair vurgulu bedduaların varlığı dikkat çekmektedir. Bu beddualarda artık korkunun üstesinden de gelindiği; araba yazıları, grafitti, caps gibi örneklerde rastlandığı üzere bedduaların adeta birer slogan örneği hâline geldiği görülmektedir. Bedduadaki bu parodik durumu temelde postmodern dönemin bir özelliği olarak da okuyabiliriz. Burcu Özcan’ın *Postmodernizmin Tüketim İmajları* isimli makalesinde Britanyalı tarihçi Geoffrey Barraclough’tan aktardığı kadarıyla “postmodern olarak adlandırılmış çağın bilim ve teknolojiye devrimci gelişmeleri, üçüncü dünyada devrimci direnişle karşılaşan yeni bir emperyalizmi, bireycilikten kitle toplumuna geçisi ve dünyaya dair yeni bir bakışı ve yeni bir kültür biçimleri tarafından oluşturulmuş bir süreci” (Özcan, 2007: 264) ifade etmektedir. Ahmet Akbar’ın da *Postmodern ve İslam* başlıklı makalesinde belirttiği gibi, “Postmodern tutumun en önemli özelliği, kendini temsil eden fikir ve imajları ironik bir şekilde ortaya koyarken, tabuları da yıkmaya çalışmasıdır.” (Akbar, 1992: 8). İroni (Parodi) kavramı, Kubilay Aktulum tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

Bir yapıtın konusunu veya içeriğini değiştirerek daha çok, ciddi bir yapıttan gülünç, eğlendirici, bir yapıt türetmek, bir ölçüde, bir başka yazarın yapıtına ait tümceleri ya da dizeleri eğlendirmek amacıyla dönüştürmek olan yansıtmadan ayrı olarak, ondan türeyen alaycı (gülünç) dönüştürüm, yine soylu bir metnin -örneğin, destan- eylemini ya da konusunu olduğu gibi sürdürerek, yani yapıtın temel içeriğini ve anlatısal devinimini değiştirmeden, onu bildik, sıradan, yeni bir biçimde yeniden yazmak olarak tanımlanır. Bu yöntemle başvuran yazarın amacı dönüştürdüğü yapıt konusunda biraz ‘yergi’ yapmak, biraz eğlendirmektir (Aktulum, 2000: 126).

Postmodern düşünüşün temel anlatım şekillerinden biri olan parodi ile sözün büyüselsel özelliğini yansıtan bedduaların temelindeki ölüm (ölüm ifadesi kimi zaman bir arzunun, isteğin, kurulu bir yapıtın, evlilik gibi son bulmasını da ifade eder), uğursuzluk gibi tabusal sözler hafifletilmeye, böylesine ciddi bir konunun üstesinden gelinmeye çalışılmaktadır. Özelde

parodinin genelde mizahın en önemli özelliği bireyin korkularıyla yüzleşmesinde en bilinen yöntem olmasıdır. Barry Sanders'ın ifadesiyle de "gülme gerçekliğe yeniden daha güvenle girebilir, çünkü korktuğu şeyin silahını elinden almıştır." (Sanders, 2001: 33). Mikhail Bakhtin de mizahın bu gücü konusunda şunları söylemektedir:

Gülmenin olağanüstü bir gücü vardır: Nesneyi yakına getirir, onu parmağın bildik bir hareketle her yanına dokunabileceği somut temas bölgesine çeker, baş aşağı döndürür, içini dışına çıkarır, ona yukarıdan ve aşağıdan bakar, dış kabuğunu kırar, merkezine bakar, ondan kuşkulandır, onu böler, parçalarına ayırır, soyup sergiler, özgürce inceler ve onunla deneyler yapar. Gülme bir nesne karşısındaki, bir dünya karşısındaki korkuyu ve acıma duygusunu ortadan kaldırır, onu tanınan bir nesneye dönüştürür, böylece özgürce araştırılması için zemin hazırlamış olur. Gülme, korkusuzluk gibi bir önkoşulun gerçekleştirilmesinde yaşamsal bir etmenddir; bu önkoşul olmaksızın dünyaya gerçekçi olarak yaklaşmak olanaksızdır. Gülme bir nesneyi kendine çekip bildik kılarak, onu gerek bilimsel, gerek sanatsal sorgulayıcı deneyin ve özgür deneysel düşüncünün korkusuz ellerine teslim eder (Akt. Sanders, 2001: 34).

Bakhtin'in karnaval kuramı doğrultusunda da internet beddualarının ele alınması mümkündür. Geleneksel kültürde korku, tabu, kızgınlık, ciddiyet kavramlarıyla kuşatılmış olan bedduaların yerini; internet mekânında ciddiyeti, korkuyu, tabuyu askıya alan ve okuyanları güldürmeyi amaçlayan bedduaların alması bunun en önemli örneği olarak görülebilir. Bakhtin, karnavalesk gülmenin "otoritelerin ve hakikatlerin değişimine, dünya düzenlerinin değişimine" (Bakhtin, 2001: 244) dair olduğunu söylemektedir. Postmodern dönemin de bir özelliği karnaval yapısıdır. Bu noktada denilebilir ki internet bedduaları da ciddiyetten parodiye doğru ilerleyiş sağlayarak ve geleneksel kültürdeki bedduanın büyüsel gücünü kırarak; söze karşı yazının, ciddiyete karşı komiğin bir serüvenini sunmaktadır okuyucuya. Bu yapılırken gelenekteki beddualar yok sayılmaz tam tersine yeni ve özgün beddualar yaratılmak yerine onlarla oynanılarak, eğlenilerek yenileri ortaya çıkarılır. Bu özelliğin postmodern bir kültürün "hiçbir şey üretmeden olağan değerleri hazin bir şekilde tüketmesi[yle]" (Hatipler, 2017: 41) ilgili bir özelliği olduğu söylenilebilir. Postmodern kültür, "bozulmamış bir yaratıcılık kültüründen çok, bir alıntılar kültürü olarak varlığını sürdürmektedir. Bu kültür, 'yavanlık, derinsizlik, tamı tamına yeni bir yüzeysellik' kültürüdür." (Hatipler, 2017: 41). Ayrıca Ahmet Tanyıldız'ın *İnsanın Postmodern Terennümü II: Yedinci Gün'de Osmanlı Türkçesi* isimli makalesinde postmodern anlatılarda ise yazarların geleneğe bakışı ve ona karşı takındığı tavrın değiştiği görülür. Artık gelenek, yazarlar için karşı çıkılan, yok edilen veya uzaklaşılması gereken bir alışılmışlık hâli olmaktan çıkar; faydalanılması gereken bir kaynağa dönüşür (Tanyıldız, 2017: 90) sözünden hareketle denilebilir ki internette ortaya çıkan beddualar da, orijinal amaçlarından sapma göstererek postmodern kültürün

bir söylemi olan tüketime dönük bir unsura dönüşmüştür. Aşağıda sıralanan internet bedduaları da bunun örneğini sunmaktadır:

1. "Netten 50 MB'lik bir dosya indirirken, bitmesine iki dakika kala elektrikler kesile de mosmor ol inşallah!"
2. "Chat yaparken kapı zilin çala!"
3. "Maus'unu kedi yesin!"
4. "İçtiğin çay klavyeye dökülsün!"
5. "Arama motorlarına giremeyesin!"
6. "Hitin düşsün, liste sonu ol!"
7. "Posta kutuna iki ay mail gelmesin!"
8. "Üç vakte kadar bağlantın kopsun inşallah!"
9. "Kafana harddiskler kadar taş düşsün!"
10. "Kodlarını yanlış yazasın da web sayfası yapamayasın ya rabbim!"
11. "2 senedir yazmaya çalıştığın 500 sayfalık roman dosyana virüs girsin de, edebi hayatın bitsin!"
12. "Evleneceğin kiskanç çıksın da sana chat yaptırmasın inşallah!"
13. "Malini icra dairesi hacklasın"
14. "Askerliğini uzun dönem yapasın da, 15 ay nete bağlanamayasın!"
15. "Networklerden atlasın inşallah!"
16. "CD-Room 'un CD'lerini okuyamaz inşallah!"
17. "Back-up bozulsun da geçmişe dönemeyesin inşallah!"
18. "Çalışmanı save'leyemedi error alırsın inşallah!"

Dijital kültürde ortaya çıkan bedduaların önemli bir miktarı, bireylerin sanal dünyada oluşturdukları kimliğine yöneliktir. Sanal dünyada kimlik, önemli ölçüde dille oluşturulmaktadır. Âdeti kendi dilini var eden ve hitâp ettiği sanal dünyaya seslenen birey bu kimlikle bu dünyada yerini muhafaza etmekte ve içinde bulunduğu toplumdan kopuş yaşayarak sanal dünyaya doğmaktadır. Bu süreçte birey, içinde yaşadığı ve soluk aldığı dünyadaki cinsiyetini, eğitim durumunu, adını-soyadını, ailesel bilgilerini, toplumsal rol ve statüsünü kısaca kimliğini gizleyerek; sanal dünyada istediği kimliğe bürünebilmektedir. Bu noktada bireyin, eski kimliğinin ortaya çıkışı modern insanın en büyük korkularından birini oluşturmaktadır. Beddualar da bu korkunun en önemli ispatıdır. Aşağıdaki beddua örnekleri bu noktada ele alınabilir:

19. "Facebook'ta entel entel paylaşımlarına akrabalarından biri "halamgil nasıl" diye yorum yazsın."
20. "Medyalara gelesin inşallah Talk showlara, reality showlara çıkasan imajın sarsılsı."
21. "Maraba Televole" diyeesin, Sabah şekerlerine çıkasın, Reha Muhtar'a konuk olasın."

22. “Katıldığın bilgi yarışmasında ilk ve en kolay soruyu yanlış yanıtlayasın. Köşe yazarları seni örnek vererek eğitim sistemini eleştirsin.”

23. “Önce Reha Muhtar'la İtiraf'a sonra da Karar Anı'na çıkasın”

24. “Televolelere çıkasın, özel hayatın kalmaya”

25. “Yazılarında kullandığı takma adı deşifre olasıca!”

Yüzyüze iletişimin önemli olduğu geleneksel toplumdaki bir kısım beddualarda, kişinin toplum içine çıkışı, insanlarla etkin diyaloglarda bulunması, saygınlığı, sözünün dinlenmesi kısaca yüzyüze iletişimin temel argümanlarının eksikliğine vurgu ön plandadır. Ancak modern toplumda bireylerin imajları üzerine kurulu olan “kimlikler, çoklu, akışkan, hareketli ve hızlı değişmeye açık özellik göstermektedir. Çoklu kimlikleri benimseyen postmodern kimlik, daha çok boş zaman faaliyetleri ve tüketim imajlarıyla biçimlenen, özgürce seçilen ve özgürce değişebilen bir yapı eğilimindedir.”(Karaduman, 2010: 2895). Bu noktada modern bireyin, en büyük korkularından birinin modern toplumdaki pozitivist ve aydınlanmacı bakışın karşıtı olarak görülen geleneksele yakın duruşu olduğu da söylenebilir. Teknolojik bir platformda ortaya çıkan ve modernliğin sarıp sarmaladığı beddualarda, geleneksel olana itiraz da son derece dikkate değerdir. Aşağıda örnekleri sunulan beddualar da bu kapsamda ele alınabilir:

26. “Ankara pavyonlarında tekno müzik eşliğinde dans edesin e mi?”

27. “Pink Floyd hastası olduğun halde, 5 kuruş için canlı müzikte oyun havası çalarsın inşallah”

28. “Tanrı seni dönemin konjonktürüne ters düşürsün.”

Türkiye’de interneti yaş olarak daha çok gençlerin kullandığı bilinmektedir. Cinsiyet açısından da bir çıkarımda bulunulacak olunursa kızlardan ziyade erkeklerin internetle daha fazla uğraştıkları bir gerçektir. Bu noktada Çağdaş Duman tarafından yazılan *Türkiye’de İnternet Kullanımı ve Kullanıcı Profili (URL-1)* isimli makalede ortaya konduğu kadarıyla “Bilgisayar ve İnternet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %59 ve %58.1 iken, kadınlarda %38,5 ve %37’dir.” Duman, yaş ve cinsiyet temelli bu araştırmasına ek olarak bilgisayar ve İnternet kullanımının kırsala göre kentsel yerlerde daha fazla olduğunu söyleyerek “kentsel yerlerde yüzde 59 ve yüzde 58, kırsal yerlerde ise yüzde 29,5 ve yüzde 28,6 olarak belirlen[diğini]” eklemektedir. Yukarıdaki makalede yer alan istatistiki verilere dayanarak geleneksel kültürde genellikle kadınların söylediği sözler olan bedduaların kentsel ortamın bir ürünü olan internette daha çok gençler ve özellikle de erkekler tarafından kullanıldığı söylenebilir. Bu noktada cinsiyet temelli bedduaların da onları kullanan bireylerin korkularının bir tezahürü olduğu söylenilebilir.

29. “Hazır Kart'ın Özgür kızı gibi bi kariya düşesen”

Son olarak elektronik kültür ortamında, Ong’un da ifade ettiği gibi bir

geleneğin oluşmadığı çünkü bu verilerin nesilden nesile aktarımının çoğunlukla mümkün olmadığı görülmektedir. İnternette ortaya çıkan bir bedduanın ömrünün, bulunduğu çağın gereklerine uygun olduğu görülmektedir. Örneğin ilk kez 2001 yılında ve Show Tv’de yayımlanmaya başlanan “Biri Bizi Gözetliyor” isimli bir televizyon programı o dönem için oldukça fazla reyting oranıyla ülke gündemine oturmuştur. Canlı olarak yayımlanan bu programın bir bedduaya da konu olması aynı zamanda popülerliğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir: “BBG’ye katılın, sonuncu olasın”. Bu beddua, programı hatırlayan bireyler için bir anlam barındırırken programı bilmeyenler için herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

30. “Önce Reha Muhtar’la İtiraf’a sonrada Karar Anı’na çıkasın...”

31. “Televolelere çıkasın, özel hayatın kalmaya...” gibi beddualar da bu bağlamda ele alınabilir.

Sonuç

Elektronik kültürün gelişimi ile birlikte sözlü kültür ürünleri, geleneksel kültürde olmadığı kadar geniş bir kitleye ulaşabilmiştir. Bu ürünlerden biri olarak beddualar, çağın gereklerine uygun şekilde değişerek postmodern toplumun karnaval yapısı içerisinde yeniden görünür kılınmıştır. Gelenekte sözün büyüsel gücünü ortaya koyan beddualar, internet ortamında daha fazla okuyucuya ulaşabilmek amacının güdüldüğü ve parodiyle ambalajlanan yeni bir türe dönüşmüştür. Bu dönüşümde hem internetin geleneksel kültüre göre daha fazla okuyucu/dinleyici kitlesine sahip olması hem de toplumsal şartların değişimiyle ortaya çıkan unsurlar, konteks etkili olmaktadır. Sözlü kültürde çoğunlukla kadınların bir haksızlığa uğradığını düşündüğü durumlarda Allah’ın yardımını umarak söylediği büyüsel sözler olan bedduaların, modern/postmodern toplumunda önemli bir iletişim vasıtası olan internette bir mizah unsuruna dönüşmesi bu türün dönemin konteksine uygun biçimde değişerek varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AKALIN, L. Sami (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar ve Kargışlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- AKBAR, Ahmet (1992). “Postmodernizm ve İslam”. *Varlık Dergisi*, 1002, s. 7-21.
- AKTULUM, Kubilay (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınları.
- ALEKSEYEVSKİY M. D. (2015). “Folklorda İnternet mi, İnternet Folkloru mu? (Çağdaş Folkloristik ve Sanal Gerçeklik)”. (Çev.: Atilla Bağcı). *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*. Bahar. 1(1).
- BAKHTİN, Michail (2001). *Karnavaldan Romana Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*. (Çev.: Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BLANK, Trevor J. (2014). *Toward a Conceptual Framework for the Study of Folklore*

and the Internet. Colorado: University Press of Colorado.

- DUNDES, Alan (1998). "Doku, Metin ve Konteks". (Çev.: Metin Ekici), *Millî Folklor*, S. 38, s. 106-119.
- DORST, John D. (1998). "Postmodernizm ve Folklor". (Çev.: Serpil Cengiz). *Millî Folklor*, S. 37, s. 158-159.
- GÜNEY, Engin (2014). *Dijital Görsel Kültür ve Yeni Medya Ekseninde Sanatın Değişen Rolü*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- KARADUMAN, Sibel (2010). "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü". *Journal of Yasar University*. 17 (5), S. 2886-2899.
- MARSHALL, McLuhan - POWERS, Bruce, R. (2015). *Global Köy-21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında Meydana Gelecek Dönüşümler*. (Çev.: Bahar Öcal Düzgören), İstanbul: Scala Yayıncılık.
- ONG, Walter (2003). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- ÖZCAN, Burcu (2007). "Postmodernizmin Tüketim İmajları". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 1, s. 261-273.
- SANDERS, Barry (2001). *Kahkahanın Zaferi - Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*. (Çev.: Kemal Atakay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TANYILDIZ, Ahmet (2017). "İnşanın Postmodern Terennümü II: Yedinci Günde Osmanlı Türkçesi Kullanımına Dair". *HİKMET - Akademik Edebiyat Dergisi*, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, Yıl 3, s. 89-98.

Elektronik Kaynaklar

URL 1: DUMAN, Çağdaş *Türkiye'de İnternet Kullanımı ve Kullanıcı Profili*

https://www.academia.edu/33536372/T%C3%BCrkiyede_%C4%B0nterneye_Kullan%C4%B1m%C4%B1_ve_Kullan%C4%B1c%C4%B1_Profili (erişim tarihi 15.10.2018)